

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2005/08

**A MAGYAR KÖNYVTÁROK EGYESÜLETE
37. VÁNDORGYŰLÉSÉNEK AJÁNLÓ MONDATAI
A SZEKCIÓK PROGRAMJAI ALAPJÁN**

„... a könyvtáros minden órában szolgálatra készen jó szívvel fogadja a látogatót, derűsen siessen a kívánt könyvet átnyújtani neki; s ha bizonytalan az olvasó, segítse a keresésben. Röviden: szereti könyvtárát, mint a hűséges férj az ő drága feleségét, és mindig új megoldások bevezetésén töri a fejét.”

(Michael Denis 1777-ben megjelent könyvéből Walleshausen Gyula nyomán)

Szeniorok

*„Itt a körömers
ideje, Kosztolányi!
Körömszakadtáig!”*

(Kányádi Sándor)

Biztos, hogy létezik a szellem köztársasága, ahol a tudósok, művészek, alkotók mellett szavaznak a könyvtárosok is. A szellem köztársaságában a könyvtár a kincstár. Körömszakadtáig.

Pest Megyei Szervezet és a Közkönyvtári Egylet

A falak nélküli könyvtárat úgy kell létrehozni, hogy minden látogató jól érezze magát benne. A technológiai lehetőségek határtalanok, amelyeket a külvilághoz szüntelenül alkalmazkodva kell a kultúra megőrzésének és terjesztésének szolgálatába állítani.

Informatikus Könyvtáros Szekció

Az innováció a könyvtárosok mindennapjainak része. A társadalomtudományi könyvtárakban dolgozó könyvtárosok (könyvírók, kiállítás rendezők, honlapkészítők) nemcsak a könyvtárakat, a tudományt is szolgálják.

Társadalomtudományi Szekció

A bibliográfus – a magyar könyvtárosság etikai kódexét követve – felelősséggel tartozik a nemzet, a nemzeti és etnikai kisebbségek, helyi közösségek kulturális örökségének megőrzéséért.

Bibliográfiai Szekció

Készüljön magyar tudománytörténeti összefoglaló munka – a Műszaki Könyvtáros Szekció gyűjtése alapján – a különböző típusú, határainkon belül és azon túl megjelent magyar és magyar vonatkozású művekről. A könyvtári szolgáltatások alkalmazása során úgy érvényesüljön a szerzői jogok védelme, hogy – gyakorlati tájékoztató kiadvány segítségével – hasznosítható legyen könyvtári rendszerünk minden típusú intézményében.

Műszaki Könyvtáros Szekció

A nemzeti kulturális közvagyonnak a zene is része! A kottákban fellelhető zene-művek megszólaltatása és hangzó formában történő feltárása az esélyteremtés, esélyegyenlőség része. A zenei könyvtáros – a magyar könyvtárosság etikai kódexének megfelelően – felelős a kezelésére bízott hangzó anyagok és dokumentumok felhasználókhöz történő eljuttatásában.

Zenei Szekció

Hit, szeretet, bizalom – hivatás és küldetés. A gyermekkönyvtáros „százlábúsga”, melyben mindszáz lábával mást csinál, de mégis egy helyre vezet. A Betűk országába, ahol a betűkben benne van az egész világ.

Gyermekkönyvtáros Szekció

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

14. évfolyam 8. szám

2005. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

Hivatása könyvtáros	3
Bozóki András: „... amit tesznek, valóban több, mint szakma; hivatás”	5
Papp István: Bevezető a magyar könyvtárosság etikai kódexe szövegtervezete vitájához	7

Műhelykérdések

Pegán Anita: Szolnokon júniusban	16
Bényei Miklós: Közkönyvtáraink múltja	24
„A helyismereti munka feltétlen szükséglete az adott hely szeretete.” Interjú Bényei Miklóssal	37
Szalóki Gabriella: Magyar kulturális honlapok minősége – európai szemmel	43
Koltay Tibor: Referátum, tömörítvény. Tudjuk-e, mi a különbség közöttük?	51

Memento

Magyar Örökség-díj	
P. Vásárhelyi Judit: Borsa Gedeon	54
Bakos István: Vekerdi László	56

Könyv

Bartók Györgyi: Az elfelejtett irodalom bedekkeré	59
--	----

From the contents

About the 37th Annual Conference of the Association of Hungarian Librarians (3);
András Bozóki: Mission – librarian. Opening speech of the Minister of Cultural Heritage (5);
István Papp: To the discussion of the Code of ethics for Hungarian librarianship (7)

Cikkeink szerzői

Bakos István, író, tudományos kutató; *Bartók Györgyi*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Bényei Miklós*, egyetemi docens; *Bozóki András*, kultuszminister; *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Karának oktatója; *Papp István*, a FSZEK ny. főigazgató-helyettese; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Szalóki Gabriella*, az OSZK munkatársa, *Vásárhelyi Judit, P.*, az OSZK munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu.
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint
HU-ISSN 1216-6804

Hivatása könyvtáros

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 37. vándorgyűlése viselte, kapta, választotta a fenti címet. Éppen nem véletlenül, nem a blikkfangosság vagy a mindegy mi a cím (Hegeltől is alkalmazott) megfontolása okán. Mivel ez a vándorgyűlés egyúttal jubileumi esemény is volt – méghozzá kétszeresen is jubileumi (a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 70., Gödöllő mint vándorgyűlési helyszín a 20. „születésnapját” ünnepelte) –, tudható volt, hogy ezúttal alapkérdésekről kell, szükséges szólnia a gyűlésnek. És hát van-e fundamentálisabb kérdése szakmánknak, mint a magát a szakmát érintő alapkérdés, a hivatást illető. Egy ideje megszokhattuk (oly könnyű és édes volt hozzászokni), hogy az alapkérdéseket, és épp a vándorgyűlések kapcsán az MKE elnöke, *Bakos Klára* elnökünk szokta volt megfogalmazni. Ezúttal is megtette, természetesen szinte rangrejtve, alig észrevehetően, a programot tartalmazó kicsiny füzet bevezetésében. (Ezt a bevezetést nyilván alig néhányan olvasták el: hisz’ a program, a helyszínek, a dátumok és órák voltak a fontosak mindenki, minden jelenlévő számára, nem a „szöveg”, pedig...). Pedig ez a szöveg megérdemli az alaposabb szemrevételezést. Akár klasszikusnak is nevezhetnénk, ha e megjelölés nem vált volna – sajnos – redundánssá. Bakos Kára a következőket írta: *„A hivatás fogalmáról rendelkezésre álló szociológiai irodalom nyomán megfogalmazott hivatás-ismérveken túl van valami közös-immanens a könyvtárosokban, ami képessé teszi őket a csendes metamorfózisra és a látványos paradigmaváltásra egyaránt. Bizonyosságot adhat munkájukhoz az a tudat, hogy a könyvtárosság az egyik legrégebbi értelmiségi elfoglaltság, s bár a szakma társadalmi presztízse lassan emelkedik, társadalmi fontosságuk, szükségességük valóságát a közvetlen, személyes felhasználói kapcsolatban nap mint nap tapasztalhatják. Hivatástudatuk fontos része, hogy tevékenységük természetes közegéből, az információ gigantikus, zabolátlan világából folyamatosan korszerűsített technikai-tárgyi tudásuk, ismereteik révén jól használható, megszelídített, testre szabott információt képesek szolgáltatni. Látják a kor kihívásait, ismerik a válaszok magasságait-mélységeit. A prognosztizálhatóan megnövekedő állampolgári, felhasználói érdeklődés és információigény új típusú könyvtári információs szolgáltatásokat és könyvtáros tudást, képességeket igényel. Feltételezi az informatikai ismeretek maximális birtoklását, navigációs készséget a tudástartalmak között, a releváns információk biztonságos kiválasztását, a gyors reagálást. A szakma paradigmaváltása kitermeli az új típusú könyvtárost, az információs brókert. De megjegyzendő: a modern könyvtáros egyformán biztonságosan kezeli a hagyományos és a korszerű szolgáltatást. A könyvtárosság több mint foglalkozás, több mint szakma: sokarcú hivatás. Sokarcúságában benne foglaltatik a pedagógus, pszichológus, gazdasági-pénzügyi szakértő, a menedzser, ha úgy hozza a feladat, az e-ügyintéző, az adott tudományterület kiváló ismerője, ugyanakkor jó promóciós szakember. Az MKE 37. vándorgyűlése a 70. születésnap tiszteletére nem is választhatott volna méltóbb témát a jelenleginél: hivatása könyvtáros.”*

Így igaz. És talán (sőt egészen bizonyosan) az sem véletlen, hogy a hivatás igen-csak gazdag problémaköréből a vándorgyűlés az etikát állította a középpontba. Az etikátörténet tanulása (lásd a Kant kontra Scheler vitát, amely napjainkig hullámzik, McIntyre-ig és tovább) ugyan nem emellett szólt, érvelt volna. Ám a vándorgyűlés, és az azt megelőző (a 3K lapjain, immáron több mint fél éve olvasható) viták során fényesen kiderült, hogy könyvtárosi hivatás (beleértve mindazt, amiről eledig szó esett) és a könyvtárosi etika közt szerves, organikus kapcsolatok igen gazdag hálója lelhető fel. Amit *Biczák Péter*, az MKE elnökségének tagja, a vándorgyűlésnek otthont (és még mi minden mást is) adó Gödöllő megyéje, megyei könyvtárának igazgatója írt volt, többszörösen is igaz: *„...a hivatástudat ma talán a modellt nyújtó szakmákban a legfontosabb, márpedig a könyvtáros szakma ilyen: talán nem túlzás állítani, milliók számára. A téma napirendre tűzésének célja, hogy újrafogalmazza a könyvtáros hivatás lényegét a megváltozott és folyamatosan változó társadalomban. Segít a készülő, A magyar könyvtárosság etikai kódexének mélyebb megismerésében, az abban felvetett problémák alapos elemzésében, közös állásfoglalás kialakításában a kódexszel kapcsolatban. Nagyon sürgető kérdések ezek a mai világban.”* Hivatás és etika nem mindig és nem mindenben „kvadrálnak”. Hic et nunc, a könyvtárossággal kapcsolatban azonban igen. És éppen ezért nemcsak arról esett szó, hogy – más szakmákhoz hasonlóan – mi is dolgozzuk ki és fogadjuk el etikai kódexünket, hanem arról, elsősorban arról, hogy éppen a mi esetünkben miért és mennyiben egy, persze tagoltan, differenciáltan egy ez az eredetileg két kérdéskör. A vándorgyűlés fölötté gazdag tematikája épp e kérdéskör fundamentális, átfogó megvilágítása kapcsán nyerte el egységét, szerzteágzó problematikájának határozott irányultságát. Hatalmas szellemi teljesítmény volt ez, bizonytalanságot szerezni fog nemcsak a könyvtártörténeti, hivatástörténeti annalesek hasábjain, hanem az etikátörténetek oldalain is. A vándorgyűlés három napjának hőse így az etikai kódex volt, persze a maga teljes komplexitásában. És hogy ez a komplexitás mit jelentett, talán elég ha, a szekcióülések programsorozataira utalunk: a Műszaki Könyvtáros Szekció a *Könyvtárak a könyvtárakért, a szolgáltatások és azok szerzői jogi háttere* tematikát vette górcső alá, a Társadalomtudományi Szekció az *Innováció és a mindennapok: az alkotó könyvtáros* cím alá rendezte munkálkodását, a Gyermekkönyvtáros Szekció napjaink gyermekkönyvtárosainak feladataival, szakmai etikájának kérdéseivel foglalkozott, a Szeniorok találkozója pódiumbeszélgetést folytatott a könyvtáros etikáról, az Informatikus Könyvtáros Szekció az információk értéke és hitelessége, valamint az elektronikus információszolgáltatás szerzői jogi kérdéseivel viaskodott, a Könyvtárostanárok Egyesülete a könyvtárostanári munka etikájával foglalkozott, a Bibliográfiai Szekció a bibliográfusok „külön” etikájának problémáit boncolgatta, a Zenei Könyvtárosok Szervezete a zenei könyvtárosság mint olyan újkori kérdéseit feszegette, az MKE Pest Megyei Szervezete és a Közkönyvtári Szekció a „szellem köztársasága” feliratot viselő, beláthatatlanul széleskörű problémahalmaznak esett neki. (Hogy a szekciók miként foglalták egy-egy mondatba kitérte, viták tüzeiben megedzett – persze metaforikusan értelmezett – üzenetüket, az megtalálható lapunk belső borítóján. Ezzel kapcsolatban persze tudni kell, hogy minden mondat mögött több órás viták anyaga, ezek mögött meg sokszor egész szakmai életutak tapasztalati és filozofikus általánosításai állnak.) A szekcióülések anyagát a 3K jelen száma nem mutathatja be, a legjobb, legérdekesebb előadások és viták közlésére később keríthetünk csak sort. Ezúttal

arról kell szólanunk, hogyan is kezdődött, miként zajlott le az első, a bevezető, a későbbieket megalapozó nap, a plenáris ülés napja. Nos, a szokásosnál tartalmasabb, magvasabb köszöntők után (*Molnár József*, a Szent István Egyetem rektora, *Gulyás József*, Pest Megye Közgyűlésének alelnöke, valamint *Gémesi György*, Gödöllő város polgármestere tisztelte meg a vándorgyűlést jelenlétével és szavaival) *Bozóki András* miniszter (NKÖM) szólott a jelenlévőkhöz. Az ő szavait alább adhatjuk közre. Természetesen volt még egy nagyelőadás is, ezúttal *Bartos Éva*, a Könyvtári Intézet főosztályvezetője szólhatott ezen a kiemelten jelentős helyen és időpontban az ország könyvtárosságához. Az ő előadását következő számunk élén hozzuk. A plenáris ülés mindenestre megadta az alaphangot (hogyan mivel és hogyan, azt a miniszteri beszéd olvasóinak nem kell magyaráznunk), megadta a felütést a másnapi, valóban intenzív és elmélyült, szekciókon belül folytatott munkálkodáshoz. És erre persze – a fent mondottak értelmében – valóban szükség is volt. Hisz nem akármilyen, nem akármikor és akárhogyan tárgyalható, vitatható kérdésekről volt szó. Hanem talán (megint inkább bizonyosan) a lehető legfontosabbakról, legalapvetőbbekről, a mindannyiunkat leginkább és legmélyebben érintőkről.

Mindezt persze nem becsületszóra kell elhinniük e sorok olvasóinak. Annál is kevésbé, mivel módunkban áll a miniszteri beszéd után közölnünk a második napot bevezető, úgynevezett kis plenáris ülés egyetlen, igaz, a szó minden értelmében kimerítő előadásának szövegét is. Az alábbiakban tehát *Bozóki András* miniszter és *Papp István* előadása következik. A többiek később, következő számunkban lesznek olvashatók. (VK)

„...amit tesznek, valóban több, mint szakma: hivatás”

Az olvasás utazás – hiszen amikor olvasunk, mindig máshol járunk, és valami újat tudunk meg. Az olvasás vándorlás...

A könyvtárosok 37. vándorgyűlése, amelyet az idén hetvenedik születésnapját ünneplő Magyar Könyvtárosok Egyesülete szervez, utazás a könyvtárosokkal a könyvekért, az olvasásért – és persze az olvasóért.

Az olvasó, bárhol is legyen, mindig egy kicsit kilép az őt körülvevő valóságból: egyszerre szórakozik és tanul. A könyvet, melyet olykor kezünkben tartunk, máshol írták, távoli helyekről és emberekről szól. De amint elkezdjük olvasni, hirtelen mi is ott vagyunk, ahol a könyv szerzője járt. Az olvasó és a könyv vándorok.

A könyv igazságos, mert nem tesz különbséget olvasói között – bárkinek megengedi, hogy olvassa. Igazságtalan az, ha a könyv nem érhető el mindenki számára. A könyveket mindenkinek írják. De nem mindenkinek áll módjában elolvasni. Ha magunk elé képzelünk valakit, aki éppen olvas, rájövünk, hogy teljesen természetellenes, hogy ugyanazt a könyvet ne olvashatná akárki.

Mind az olvasás természete, mind pedig a globális információszerzés jelenkori lehetőségei amellettszólnak, hogy ebbe a folyamatba csak befogadni lehet, kizárni

semmiképpen sem. Az esélyegyenlőség és az információhoz való hozzáférés szorosan összefüggnek. Ezért a könyvtárosok, akiknek szakmája az olvasás lehetőségének megteremtése, nagyon fontos társadalmi munkát végeznek: amit tesznek, valóban több mint szakma: hivatás.

Az információ fölötti hatalom nem lehet csupán egyesek kiváltsága: az emberek személyes mozgásteret csak akkor tud bővíteni, ha az információhoz való hozzájutás lehetősége is bővül – a demokrácia és a jólét e nélkül nem tud kiteljesedni. És akkor még csak az információról beszéltünk, nem a tudásról. Az információ önmagában véve halott dolog – akkor lesz belőle tudás, ha közkinccsé válik. Márpedig az információ közkinccseinek fogalma, rendszerezése, tárolása a könyvtárak mindennapos munkájának eredménye.

Egy szakma, melyet az azonnali látványos teljesítményekre szoktatott világ nem becsül meg kellőképpen. Ugyanis a könyvtáros háttérember, sűrű eminenciás, akkor dolgozik, amikor nem látjuk: az eredmény, hogy a könyv a polcon van, kikölcsönözhető, lemásolható, természetesnek tűnik, miközben könnyen megfelelkezünk a titáni munkáról, a hozzáértésről, ami éppen azt teszi lehetővé, hogy maga az olvasás ne ütközzék akadályokba.

Azért vagyunk itt, hogy ennek a szakmának a társadalmi pozíciójáról, jelenéről és jövőjéről beszéljünk.

Az esélykülönbségek csökkentésének programja keretében 2004-ben és 2005-ben hirdettünk pályázatot a vakok és gyengén látók könyvtári ellátásának fejlesztésére. Folytattuk a mozgássérültek könyvtárépületbe való bejutásának megkönnyítését. Annak érdekében, hogy az információ és a tudás megszerzése ne függjön attól, hogy valaki hol él, pályázatot hirdettünk meg a kistérségi szinten társult könyvtárfejlesztésre: ezzel a lehetőséggel tavaly 22, az idén eddig már 11 kistérségi társulás élt.

Ugyancsak a vidék, a város és a főváros eltérő ellátottságából származó különbségek enyhítése végett indult el a könyvtárbusz akció, valamint számos egyéb kezdeményezés, melyek többek között a vidéki fiókkönyvtárak a központival azonos ellátottsági szintjét hivatottak biztosítani.

Még az idén ősszel újabb változások várhatók a könyvtárak működésének javításában és a könyvtárszakma saját mozgásterének növelésében: először is nagyobb szabadságot kapnak saját pályázataik elkészítésében. Ebben az évben az Országos Széchényi Könyvtár, a Könyvtári Intézet és a Neumann János Digitális Könyvtár elkészítette azokat a szakmai anyagokat, melyek alapján a szakmai szervezetek bevonásával szeptemberre elkészül a könyvtári dokumentumok digitalizálásának stratégiája. Az ezzel kapcsolatos új lehetőségek célja a pályázási összeférhetlenségek csökkentése, vagyis a támogatások átláthatósága és a szakmai önállóság révén a szakmai igények megfogalmazásának megkönnyítése. Továbbá ősztől a könyvtárszakma kurátorai az NKA egészének munkájában vehetnek részt, ami óriási előrelépés az egész szakmai terület érdekérvényesítésében, hiszen azt jelenti, hogy a legkülönbözőbb kulturális területeken képviselhetik a könyvtárszakma saját szempontjait.

És most átadom a szót mindazoknak, akik nemcsak olvasnak, hanem mesterei annak a tudománynak, mely képes az egész társadalom számára megszervezni magát az olvasást.

Bozóki András

Bevezető

a magyar könyvtárosság etikai kódexe szövegtervezete vitájához

Tavaly, az év elején indult meg a magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozását célul tűző munkálat. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnöksége és a Könyvtári Intézet megbízásából egy munkabizottság vágta fejszéjét a természetes fába, s másfél év elteltével úgy tűnik, lassan eljön a fadöntés ideje.

A munkabizottság igyekezett mindent elkövetni, hogy a kommunikáció külféle csatornáit felhasználva minél nagyobb nyilvánosságot adjon tevékenységének, s a lehető legtöbb kollégának adjon lehetőséget véleménye kifejtésére. A munkabizottság titkárához már eddig is szép számmal érkeztek szóbeli és írásos vélemények. A legnagyobb segítséget a szakmai folyóiratok szerkesztőitől kaptuk, akik készséggel adtak helyet a kódexszel kapcsolatos publikációknak; a megbízók és a munkabizottság nevében hadd fejezzem ki köszönetemet nekik. A közvetlen nézetcserek fontos és hasznos fóruma volt az MKE által szervezett öt regionális konzultáció, valamint azok az alkalmak, ahol a kódex alapelveit, majd az időközben elkészült tervezet szövegét lehetett megvitatni. (Jómagam összesen 13 ilyen összejövetelen vettem részt.) E rendezvények szervezőinek és résztvevőinek ugyancsak illő köszönet jár.

Egy angol könyvtáros szerint a kódex megalkotásnál fontosabb, de legalább ugyanolyan fontos az a folyamat, amely a kódexhez vezet, majd elkészülte után a gyakorlatba való átültetését jelenti. Ennek a folyamatnak kiemelkedő állomása az MKE 2005. évi vándorgyűlése, amely a legszélesebb, a könyvtáros szakmán is túlnyúló nyilvánosságot nyújt a kódexbe foglalandó alapelvekről és magatartásformákról folytatott nézetcsérének. Ugyanakkor le is zár egy szakaszt, mert a kódex szövegének végső tervezetét a bizottságnak idén augusztus végére el kell készítenie. A vándorgyűlésen elhangzott és azt követően két-három héten belül írásban benyújtott észrevételeket még figyelembe veheti a már korábban kézhez kapottakkal együtt. A munkabizottság ezért nyomatékosan kér minden résztvevőt, hogy akár szóban, akár írásban nyilatkozzon a kódex tervezetéről, akár kritikai, akár kiegészítő megjegyzése van, és tegyen tanúbizonyosságot akkor is, ha teljes mértékben egyetért a szöveggel. Az ilyen pozitív nyilatkozatok megerősíthetik a munkabizottságot abban a meggyőződésében, hogy helyes úton járt és a szakma közvélekedését foglalta írásba. Egyben szilárd alapot és biztos háttérrel nyújtanak a kódexet várhatóan még az év vége előtt kibocsátó szervezetek és testületek számára.

A következőkben nem lehet célom, hogy részletes beszámolót adjak az eddigi munkálatokról, a regionális és egyéb fórumok lefolyásáról, részleteiben ismertessem a kódextervezet szövegét. Fől kell tételeznem, hogy mindezekről a jelenlévők tájékozottak. Ezért bevezetőként a vitához csupán néhány olyan kérdésre hívom

fel a figyelmet, amelyek az eddigiéik során kiemelt érdeklődést váltottak ki, s néhány olyan szempontra, amelyek a munkabizottság véleménye szerint megfontolást érdemelnek. A lassan már egy éve folyó nézetcsere során sok probléma tisztázódott, az álláspontok sok tekintetben közeledtek (ha egyáltalán lényegileg különböztek volna egymástól), s a kódex tartalmával és alkalmazásával kapcsolatos kérdések egyre megnyugtatóbb módon rendeződtek vagy legalábbis rendeződni látszanak.

Előre kell bocsátanom, hogy az etikai kódex természeténél fogva rendkívül tömör írásmű. Hiszen csak a szakmánkat vezérlő alapértékeket tartalmazza, s a könyvtárosokkal szemben támasztott alapvető követelményeket fogalmazza meg; ráadásul nemcsak a könyvtárosok, hanem a társadalom, benne a tényleges és potenciális használók, a fenntartó és felügyeleti szervek, a civil szerveződések, a politikai, kulturális, gazdasági szervek és szervezetek, intézetek és intézmények számára is. Rövidnek, egyszerűnek, világosnak, egyértelműnek kell lennie, és messze nem térhet ki mindazon ügyre, amely figyelmet érdemel, amikor a könyvtáros dolgozról, a társadalomhoz való viszonyáról van szó. Ezen a problémán úgy kíván segíteni a munkabizottság, hogy rétegezten képzelje el az etikai kódex felépítését.

Az első két réteg maga a kódex, amely a vastag betűkkel szedett, tízparancsolat jellegű, önállóan is megálló, a legfontosabb üzenetet tartalmazó, plakátformában is kommunikálható részből, s az azt követő, a tételt kicsit bővebben kifejtő szövegből áll.

A harmadik réteget az alapelveket részletező, értelmező, magyarázó kommentárok teszik ki. A munkálatok során és a fórumokon számos olyan észrevétel hangzott el, amelyek – bár értékesek – nem építhetők bele a kódex szövegébe a terjedelem túlzott és ezért ártalmasan mértéktelen növelése nélkül. Viszont fontos és hasznos szempontokra irányítják a figyelmet, lényeges dolgokat fejtenek ki, s ezért nem-hogy kár, de hiba lenne veszni hagyni őket. Melléjük sorakoznak a bizottsági munkában kikristályosodott nézetek, érveléseik, a feldolgozott hazai és külföldi etikai kódexekből és egyéb dokumentumokból leszűrt tapasztalatok, amelyek hasznosan szolgálhatják az etikai kódexben foglaltak értelmezését és alkalmazását. Mindezek együtt adják a kódex – kódexnek immár nem minősíthető – harmadik rétegét. Megkülönböztetésül még annyit: míg magát a kódexet az illetékes testületek bocsátják ki és egyben hitelesítik tekintélyükkel, addig a kommentárokat a kibocsátó testületek által létrehozandó etikai bizottság teszi közzé, és szükség szerint folyamatosan gondozza, kiegészíti, módosítja. Ezzel egyúttal biztosítható az etikai kódex állandósága és a változó körülményekhez való szükségszerű illeszkedése is. Föltételezhető, s nagyon is természetes dolog lenne, ha a kódextervezethez beérkező észrevételek jó része éppen ebben a harmadik, jóval rugalmasabb rétegben kapna helyet. Itt, ahol megengedőbb lehet a fogalmazás, ahol alternatívák is helyet kaphatnak, ahol tekintetbe lehet venni a különféle típusú könyvtárak sajátosságait is. A kommentárok talán még oktatási segédletként is hasznosíthatók.

A kódex negyedik rétegét a könyvtárosi etikával kapcsolatos dokumentumok képezik: kutatási jelentések, a szakma morális állapotára, felkészültségére vonatkozó felmérések, különféle vizsgálatok eredményei, esettanulmányok, esetleírás-

sok, gyakorlati példák, külföldi könyvtárosi etikai kódexek, az idevágó szakirodalom bibliográfiája, esetleg teljes szövegei stb. Mindezek – az előző három réteghez kapcsolódva – a szakma erkölcsi tudatosodását szolgálják.

Ebben a keretben kell tehát gondolkodnunk, amikor az alábbiakban néhány elvi kérdést boncolgatunk.

Az első mindjárt az, hogy az etikai kódex bizony nagyon is egyoldalú szerződés, ha egyáltalán szerződésnek lehet nevezni. Az etikai kódex nem kollektív szerződés, nem érdekvédelmi nyilatkozat és nem szakszervezeti dokumentum. Nincs benne hoci-nesze. Nem a könyvtárosok elvárásait sorolja fel a társadalommal, a közösségekkel, a fenntartókkal szemben. Az etikai kódex rögzíti a könyvtáros etikai beágyazottságú kötelességeit és elkötelezettségeit, és kijelöli a szakma morális vonatkozási pontjait, amelyekhez minden egyes tagjának be kell mérnie, meg kell határozni tevékenysége és magatartása tartalmát és irányait. Megadja azokat az alapértékeket és alapelveket, amelyek a könyvtárost, mint egy társadalmilag elfogadott hivatás tagját vezérlik, s amelyek a könyvtárosnak minden körülmények között vezérlik, s amelyekhez a könyvtárosnak minden körülmények között tartania kell magát. Könyvtárosnak lenni felelősséget jelent, ami abból fakad, hogy meghatározott, magas szintű (általában a felsőoktatás keretében elsajátítható) ismeretanyag birtokában képes vállalni azokat a feladatokat, amelyek ellátását a társadalmi munkamegosztás a könyvtárosi hivatásra bízta. Ebben pedig nincsen akkor és ha, nincs a teendők és felelősség feltételes vállalása: a könyvtáros akkor is hivatása szakmai és erkölcsi normái szerint végzi dolgát, ha úgy érzi, anyagi és erkölcsi megbecsülése messze elmarad teljesítményétől. Az etikus magatartás és a szakmai munka minősége nem lehet függvénye a bérszínvonalnak és a munkakörülményeknek. Véglételesen szólva: ha egy fillért sem kapunk, akkor is könyvtárosok vagyunk.

Az erkölcsi követelményrendszer határozott korrelációban áll a tudás, az ismeretek mennyiségével és minőségével. Azokkal szemben lehet magasra tenni az erkölcsi mércét, akik szakmai felkészültségükből kifolyólag képesek megkülönböztetni az adott – mindegy, hogy sokszor vagy ritkán – bonyolult helyzetekben a helyes magatartást, cselekvési irányt a helytelentől. Ez a szakmai tevékenység morálja, amely megkülönböztetendő a mindennapi élet mindenki számára érvényes moráljától. A könyvtárosnak mint szakembernek olyan terjedelmű és szintű ismeretanyaggal kell rendelkeznie, amelyet felsőfokú tanulmányok során szerezhet csak meg. Így a kettő együtt, a tudás és a rá alapozott erkölcs teszi hivatássá a könyvtárosságot.

Félreértés ne essék. Ha valaki hosszú, gyakorlatban eltöltött évek során, alacsonyabb szinten folytatott könyvtárosi, vagy egyéb területeken végzett felsőfokú tanulmányok révén, tiszteletre méltó, pozitív emberi tulajdonságai következtében – mivel éppen könyvtárban dolgozik – képes megfelelni a könyvtárosi etikai kódex követelményeinek, annál jobb és üdvözlendő. Azonban nem lenne méltányos kötelezően elvárni tőle, pusztán csak azért, mert könyvtárban dolgozik, hogy teljesítse azt a normarendszert, amelynek formális képzettsége alapján aligha tud megfelelni. Gondoljuk meg: a könyvtárost olyan értelmiségi szakembernek kívánjuk látni, aki egyenrangú partnere a társadalom más, felsőfokú szakképzettségű alapuló hivatásait gyakorló szakembereknek.

Ne tévesszen meg bennünket az sem, hogy az általánosan elterjedt vélekedés szerint könyvtáros az, aki könyvtárban dolgozik. Jól tudjuk, ez messze nem így van.

A könyvtári üzemben szükség van könyvtárosok mellett jól képzett, odaadó asz-szisztensekre, s mind inkább más szakmák felsőfokú szakképzettségű képviselőire. Rájuk a könyvtárosi szakma etikai kódexe csak közvetve gyakorol hatást, mint ahogy a könyvtárra mint intézményre is. A most tárgyalás alatt álló etikai kódex ugyanis nem a könyvtár és nem a könyvtári alkalmazottak etikai kódexe, hanem, mint láttuk, egy bizonyos szakmát gyakorlóké, akik a dolgok rendje szerint főképpen, de nem kizárólag könyvtárakban végzik dolgukat. Nos, az ő szakmai moráljuk át kell, hogy hassa munkahelyük mentalitását és gyakorlatát; elvárható tőlük, hogy meghatározó szereplőkként pozitív hatással legyenek munkatársaik gondolkodás-módjára, viselkedésére, cselekvésére, munkájára. (Ezt a tételt nem tagadja a mindannyiunk által ismert ellenpéldák sora. Itt követelményekről van szó, nem a mindennapokban előállt helyzet konzekvenciáit akarjuk levonni.) Úgy látszik, az etikai kódex szövegtervezetének sikerült ezt a csapdát kikerülnie a következők segítségével:

- a könyvtárosságot mint szakmát, hivatást tekinti, s nem foglalkozásnak, munkaviszonynak, alkalmazotti mivoltnak vagy munkakörnek;
- az egyes könyvtárakat, könyvtári rendszereket, hálózatokat arra biztatja, készítsék el a kódexben foglaltak alapján a saját magukra és munkatársaikra vonatkozó etikai szabályzatot;
- a könyvtárosoktól példamutató etikai magatartást vár el, amit kisugároznak egész környezetükre és meghatározzák annak légkörét.

Ha az etikai kódexet követelményrendszernek tekintjük, joggal vetődik fel a kérdés: mi történik akkor, ha valaki megszegni merészeli? Jó lesz tisztázni magunkban, mi az, ami lehetséges, és mi az, ami nem. Más, erősebb szakmákhoz képest mi nem tűzhetünk ki magunk elé egy kötelező érvényű etikai normarendszert, amelynek megsértése végső soron a hivatás gyakorlásától való eltiltáshoz vezethet. Ebből az következik, hogy az etikai kódex a szakma által vallott erkölcsi értékeket fogalmazza meg, s a szakmai közösség elvárja tagjaitól, hogy kövessék ezeket elméleti és gyakorlati tevékenységük során. Tehát voltaképpen az etikai kódexhez való viszony egyéni vállaláson alapszik, Minden könyvtárosnak magának kell elhatároznia, vállalja-e a szakma által felállított követelményrendszert vagy sem. Ráadásul az sem írható elő, hogy ez a kötelezettségvállalás nyilvánosan történjék meg, s a magát elkötelező vesse magát alá a normák megszegését követő szankcióknak. A józan megfontolás azt mondhatja velünk, a szakmának és tagjainak egyaránt érdeke, hogy a társadalom előtt mint etikai alapelvek szerint tevékenykedő közösség jelenjünk meg. Ez egyfelől garanciát jelent a tényleges és potenciális használók számára, hogy az adott feltételek között a lehető legjobb ellátásban részesüljenek, másfelől pedig bizonyos védelmet nyújt a könyvtárosok számára, akik az állandóan változó világban egyre gyakrabban kerülhetnek konfliktusba környezetük különböző csoportjaival, egyes tagjaival. A szakmai etikai normákat megsértő könyvtárossokkal szemben semmiféle testületnek nincs szankcionálási joga; csupán a szakmai közvéleményt tükröző etikai kódex alapján ítéltethők meg (és esetleg el) tetteik és nyilatkozataik. Óvatosan kell eljárni, hiszen a könyvtárosokat is megilleti a véleménynyilvánítás szabadsága, s egy könyvtárosi műhiba is meglehetősen nehezen bizonyítható. Mindenesetre a szakmai közvélekedést kifejezni óhajtó, felállítandó etikai bizottságnak egyetlen esz-

köze az általa helytelennek ítélt viselkedés megbélyegzésére az, hogy a nyilvánossághoz fordul.

Nem titok, hogy a hazai könyvtárosság etikai kódexének szövegtervezete jó részt a hasonló külföldi dokumentumokra épül. Ezért köszönettel tartozunk kollégáinknak szerte a világon, Japántól Amerikáig, Norvégiától Thaiföldre. Biztonságérzetet adhat nekünk, hogy belesimulunk egy nemzetközi trendbe, amely azonos vagy erősen hasonló értékeket követ a világ számos, egymástól sok mindenben különböző országában, de amelyek könyvtárosai egységesen ezen értékek megvallásában. Ugyanakkor talán sikerült a feladattal megbízott munkabizottságnak úgy megfogalmazni az általánosan érvényesülő alapelveket, hogy a sajátos magyar viszonyok, tapasztalatok és törekvések is tükröződnek bennük. Lehetséges, ez az oka annak, hogy a kódextervezetet a maga egészében nem kérdőjelezték meg az országszerte tartott összejöveteleken, s az alapelvekben nagyjából-egészében egyetértés mutatkozott. A félreértéseket sokszor helyben sikerült tisztázni, az eddig elhangzott módosító–kiegészítő javaslatokkal (majd azokkal is, amelyek itt a vándorgyűlésen és az azt követő hetekben kapnak nyilvánosságot) a munkabizottság alaposan foglalkozni fog, vagy érvényesíti őket a kódextervezet szövegében, vagy beilleszti őket a kommentárok közé, vagy – ha nem ért velük egyet – saját álláspontjával együtt az MKE elnöksége elé terjeszti.

Ezért szükségtelennek látszik az etikai kódex pilléreit jelentő alapelveket itt részletesen vagy akár nagy vonalakban ismertetni – egyébként számos forrásból hozzáférhetők. Nem árt talán azonban ismét hangsúlyozni, hogy az etikai kódex nem oldja meg a szakma valamennyi problémáját – nem is az a feladata! – és nem jelent valamiféle védőbástyát a könyvtári ellátást, vagy akár az egyéni könyvtárosi egzisztenciákat érő vélt vagy valós, alapos vagy alaptalan támadások ellen. Lehet, első pillantásra úgy tűnik, hogy például a könyvtáros és munkáltatója viszonyában a könyvtáros kiszolgáltatott helyzetét fokozza az az etikai megfontolás, amely szerint megértést kell mutatnia a fenntartó anyagi megfontolásból, bár kényszerűen és a jogi normáknak megfelelően hozott intézkedései iránt. Második pillantásra azonban nem arról van-e itt szó, hogy a könyvtáros egyben felelős állampolgár is, aki a maga személyes érdekei mellett a közösségét is nézi, s a játékszabályok betartásával lép fel mindkét oldal védelmében. S harmadik pillantásra: a partner, jelen esetben a fenntartó szempontjainak tudomásulvétele, jóhiszeműségének feltételezése nem minden tárgyalás és megegyezés szolid alapja?

A fenti csak egy példa az érdek- és értékkonfliktusokra, amelyek újra meg újra napvilágra törnek az etikai kódex szövegtervezetének elemzésekor, s még inkább a gyakorlatba való átültetése során. Ki merészelne valamiféle hierarchiát felállítani az értékek között, mondván, ez fontos, az fontosabb, amaz a legfontosabb? Ennek megsértése bocsánatos bűn, azé halálos, amazé pedig égbekiáltó. Ugyanakkor az ember hajlamos azt az értéket, amelynek éppen szószólója, minden más elé helyezni, s kulcsnak, alapnak, vezérnek nevezni. Alighanem az a helyes hozzáállás, ha az értékrendszert egységes egésznek tekintjük, s úgy gondoljuk, egy érték megsértése voltaképpen az összes többi sérelmével is jár. Mégis van egy olyan, hadd ne nevezzem értéknek, hanem talán inkább kristályosodási pontnak, amely köré felépíthető az egész rendszer. Ezt én az információ és áramlásának szabadságában látom, mert úgy vélem, hogy az etikai kódex valamennyi értéke valamilyen kapcsolatban áll ezzel az eszmével. Valamennyi követelmény, álláspont,

elv, törekvés alapja és iránya az információ szabadsága, más szóval az ember felszabadulása a butaság, a tájékozatlanság, az előítéletesség, a manipulálhatóság, a szellemi rabszolgasors alól, és alkotóerejének kibontakoztatása, komfortérzetének növelése. S mint minden nagy gondolatnak, ennek is megvannak a maga hátulütői. Az információ szabadságával éppen úgy vissza lehet élni, mint más nemes eszmékkel, nevében súlyos károkat lehet okozni, bűnöket elkövetni. Csak remélni lehet, hogy az etikai kódex kellő vétezetet nyújt ezek ellen a veszélyek ellen.

Ha nem akarjuk, mert nem lehet és nem szabad, sorrendbe rakni etikai értékeinket, akkor bizony számítanunk kell arra, hogy a gyakorlatban konfliktusok alakulnak ki közöttük. Ahová fordulunk, konfliktust látunk. Vegyünk mindjárt egy kézenfekvő példát. A könyvtáros őrizze meg a reá bízott dokumentumokat a jövő generációk számára, ugyanakkor használtassa is a mai nemzedékekkel. Az esetek túlnyomó többségében ez a feszültség feloldható, de előfordulhatnak olyan extrém, szituációk, amelyekben bizony nem könnyű vagy nagyon pénzigényes a helyes döntés. De ebbe a harapófogóba kerül a könyvtáros lelkiismerete már egyszerű, rutinszerű selejtezés során is.

Mi az etikus álláspont az ingyenes és a térítéses szolgáltatások esetében, különös tekintettel az információ szabad áramlására? Én nem ismerek olyan könyvtárost, aki ne kezelné, ha nem is lelkiismeret-furdalással, de legalább fenntartásokkal a pénztárgépet. Pontosán ismeri mindazokat az érveket, amelyek egyértelműen a könyvtári szolgáltatások teljes ingyenessége mellett szólnak, de ugyanúgy azokat is, amelyek méltányosnak tartják a szolgáltatások térítéshez kötését. Ráadásul az egyik és a másik mellett etikai érvek is felsorakoztathatók.

Az anyagi kényszer olyan megszorításokhoz vezethet a szolgáltatásokban, amelyek hátrányosan érintik a használókat. A józan belátás alapján a könyvtárosnak el kell-e fogadnia ezeket, vagy torkaszakadtából tiltakoznia kell ellenük? Mikor jár el helyesen?

Hol van az intézménnyel szembeni lojalitás határa? Meddig kell védeni a mundaér becsületét, a szakmai közösség renomóját? Az együttműködés etikai követelménye mikor ütközik az egészséges vagy az erősebb helyzetével visszaélő önzés korlátaiba? Az állománygyarapító könyvtáros naponta néz szembe azzal a kérdéssel: értéket vagy csak forgalmat növelő anyagot vásároljon? A közösség többségének igényeit tartsa-e szem előtt, vagy fontos tagjainak kívánságait? Beszerzen-e megbotránkoztható könyveket, videókat, egyebeket, vagy igazodjék a hagyományos ízléshez, nézetekhez? Ezek nem teoretikus kérdések, hanem a mindennapos szakmai gyakorlat kérdései. Napnál is világosabb, hogy az etikai problémák szakmai kontóásban jelennek meg, és minden szakmai ügynek megvan a maga etikai vetülete is. A könyvtáros egyszerűen nem kerülheti el, hogy tevékenységét etikai szempontból is mérlegre ne tegye.

A személyes adatok bizalmas kezelése törvényadta előírás. Ám ugyanilyen személyes adatnak minősül az, ki mit olvasott, milyen kérdést tett fel, milyen webhelyeket látogatott meg, mit kért könyvtárközi kölcsönzésben, kikkel találkozott a könyvtárban, és így tovább. Egyike a legindiszkrétebb kérdéseknek, ha valakit könyvvel a kezében látunk: mit olvasol? Néhány, ilyen kérdésre adott válaszból egész jellemrajz kerekíthető. Hát hogyne érdekelné az olvasmányok jegyzéke azokat a szerveket, amelyek kötelessége biztonságunkra vigyázni, meg-

védni bennünket a terrorista támadásoktól. A könyvtáros pedig ott áll a szívének kedves olvasó és a kutakodó ügynök között.

A könyvtáros felesküdt arra, hogy mindenki – szó szerint a társadalom valamennyi tagja – előtt megnyitja a könyvtár szolgáltatásait, sőt azon van, hogy minél többen, valamennyien éljenek velük, korra, nemre, származásra (hadd használjam ezt a kifejezést a faj félreérthető terminusa helyett), nemzetiségre és társadalmi helyzetre való tekintet nélkül. S ha valakinek rongyos a ruhája? Ha nem mosakszik minden nap? Ha elhúzódik mellőle a többi olvasó? Ha hangosan beszél? Ha rendszeresen megszegi a könyvtár szabályait? A könyvtáros könnyen ott találhatja magát a közkönyvtár és az elitista könyvtár malomkövei között.

Vagy a szerzői jogi törvénynek a szerzők alkotói és anyagi jogait védő megszorításai között, amikor pedig ő az információ minél szabadabb, korlátozásoktól mentes áramlását szeretné. Sírja-e vissza a középkort, amikor a szerző nem az alkotásából élt, vagy vegye tudomásul a tényt, hogy szerzők nélkül a könyvtáros sem lenne? S ha idáig eljutott, már csak a két ellentétes érdeket kell valamiképpen gyakorlatában összeegyeztetnie.

Kevés pénz van a könyvtárügyben, a könyvtárakban. Annyira azonban még sincs, hogy hébc-hóba és helyenként ne merüljön föl a könyvtáros anyagi megkísértése. Ha a virágcsokor és tábla csoki elfogadható, akkor később talán más is? S mennyire befolyásolja a szolgáltatás minőségét a használó hálás mosolya? De menjünk tovább. Vajon a könyvtáros köteles-e teljes szakértelmét könyvtárának áldoznia, vagy pedig tőle függetlenül is kamatoztathatja? Hol van a határa a munkaviszonyban álló könyvtáros önálló szakértői tevékenységének, különösen ha olyan területen fejt ki, ahol saját könyvtára érdekeivel kerülhet szembe? Például értékbecslés, antikvárium katalóguskészítés, és minden egyéb ügyben, ahol a könyvtári szakértelem és eszköztár magánvállalkozás javára szolgálhat. Vajon nem a könyvtártól magától kellene kérnie szerződéses formában a vállalkozónak az ilyen szolgáltatást, és nem a kertek alatt besompolyogva a könyvtár alkalmazottjától? Hogy így olcsóbb? Igen. De erkölcsös-e?

A konfliktusokat és a lehetséges konfliktusokat még hosszan lehetne sorolni. Főlöszlegesen tűnik azonban, hiszen mindenki találkozni fog, ha eddig nem találkozott is munkája során a neki rendelt konfliktusokkal. Megoldásuk nehéz feladatát senki nem veheti le a könyvtáros válláról. Ehhez csak segítséget nyújthat a bölcs előrelátással és egyértelműen megfogalmazott szabályzat, a felkészült, etikailag érzékeny kollektíva, a határozottan rendelkező jogszabály, a fennkölt etikai kódex. A konfliktusok viharos tengerén a könyvtáros igazi iránytűje a lelkiismerete. Ezt kell minden nap karbantartania, gyakoroltatnia, nehogy elveszítse mágnesezettségét, s ne mutasson a helyes irányba.

Az irányt ugyan ismerjük, de vajon követhető-e mindig a mindennapok bonyolult helyzeteiben? Igen, követhető, ha kisebb-nagyobb kompromisszumok árán is. Már az értékkonfliktusokból felsejlett, hogy esetenként választani kell két érték érvényesítése között. Van úgy, hogy nem lehetséges teljes mértékben eleget tenni egy-egy kívánalomnak. Adott pillanatban lehet, hogy nem teljesíthető az elfogadott követelmény, mégis törekedni kell elérésére. Ez nem erkölcsi relativizmus, hanem annak tudomásulvétele, hogy nem királyi út vezet az igazsághoz. Göröngyökön, buckákon keresztül, de abban az irányban kell haladnunk, amelyet eszményeink jelöltek ki. Etikai értékeinket semmilyen körülmények között nem ad-

hatjuk fel, ám gondolnunk kell arra, hogy az adott viszonyok között mivel okozunk nagyobb kárt, ha választanunk kell két érték egyidejű érvényesítése között. Ha segíteni nem tudunk, legalább ne ártsunk, mondja az orvosi etika, s érdemes magunkévá tenni ezt az álláspontot. Talán célszerű szem előtt tartani azt is, hogy kisebb ártalommal jár az információs szabadság eszméjét föltétlenül előnyben részesíteni, számolva az ebből eredő nem kívánt hatásokkal is, mint valamiféle korlátozásokat bevezetni vitatható célok elérése végett.

Bár a kezdeményezés érdeme a Magyar Könyvtárosok Egyesületéé, a Könyvtári Intézeté és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma stratégiai bizottságáé, mely a könyvtáros pálya vonzóbbá tételével foglalkozik, a könyvtárosi etikai kódex hitelét az adja, ha a teljes szakma egyöntetűen mögéje áll. Ezért fontos, hogy a könyvtári szintéren szerepet játszó egyesületek, szervezetek a maguk részéről mind nyilatkozzanak az etikai kódex szükségességéről (mint ahogyan az Informatikai és Könyvtári Szövetség tette), és aláírásukkal fejezzék ki egyetértésüket. Ami természetesen nem zárja ki azt, hogy a maguk tagsága számára ne bocsásanak ki részletesebb, az adott szakmai csoport speciális kérdéseivel foglalkozó etikai szabályzatokat. Ugyanez vonatkozhat a különböző, kisebb-nagyobb könyvtárakra és könyvtári rendszerekre is. Ez utóbbiaknak azonban nem szabad megfeledezniük arról, hogy az etikai kódex a könyvtárosság, a könyvtárosi hivatás erkölcsi normáit foglalja össze, amitől megkülönböztetendő az intézmények vagy könyvtári rendszerek munkatársaira – akik nem mindannyian könyvtárosok – vonatkozó etikai szabályzat.

Fölmerülhet az a kérdés is, hiszen a magyar könyvtárosság etikai kódexéről van szó, hogy vajon aláírhatják-e a külföldön tevékenykedő magyar könyvtárosokat összefogó szervezetek is? Ezt alighanem az érintetteknek maguknak kell eldönteniük – a hazai aláírók minden valószínűség szerint örömmel fogadják csatlakozásukat.

Az etikai követelményrendszer valójában attól függetlenül is fennáll, hogy azok, akikre vonatkozik, elfogadják-e vagy sem. Ha az etikai kódex szövegének sikerül a szakmai konszenzust morális kérdésekben kifejeznie, akkor ugyan ezeket valaki kétségsbevonhatja, megtagadhatja, tudatosan vagy akaratlanul megsértheti, de érvényüket nem teheti kérdésessé. Azért, mert Káin megölte Ábelt, a ne ölj törvénye még érvényben maradt. Ennek ellenére mégis szép, szolidáris gesztus volna, s nem elhanyagolható közönségkapcsolati hatással járna, ha a könyvtárosok valamiképpen egyénileg is hitet tennének az etikai kódex mellett, személyesen is vállalva, hogy követik normáit, teljesítik követelményeit.

Egy közösség etikai normáinak meghatározása többnyire az idősebb korosztályok, a sokat tapasztalt, fontos, vezető pozíciókat betöltött vagy betöltő, véleményformáló és véleményvezető, elismert teljesítményeket felmutató személyek feladata, akiknek erkölcsi és szakmai tekintélye megkérdőjelezhetetlen. Ezért különösen hálás a kódex tervezetét összeállító munkabizottság azoknak a hosszú pályát befutó és őszinte tiszteletet kivívó senior kollégáknak, akik vették a fáradságot és ismételten is kifejtették a szakma morális követelményrendszerét érintő álláspontjukat, és segítették a kódex jelenlegi szövegének kialakítását, és máris eljuttatták javítására vonatkozó észrevételeiket a munkabizottság titkárához. Tanulságosak voltak a normák alakulását történeti összefüggésekbe ágyazottan vizsgáló megjegyzéseik, erőt nyújtottak következetes állásfoglalásaik, fenntartásaik és kétsé-

geik józanságra intettek és tiszteletet ébresztettek az olykor saját nézeteikkel is megvívott csatáik az etikai kódex ügyében. A fiatalabb korosztályok kövessék példájukat, s idővel vegyék át tőlük azt a különleges szerepet, amelyet a szakma erkölcsi integritásának őrzésében betöltenek.

Végezetül nem maradt más hátra nekem – mint aki a kódex szövegtervezetének első változatát a munkabizottság tagjainak és sokan mások segítségével formába öntöttem, s a befutó észrevételek figyelembevételével kötelességszerűen jóváhagyásra átdolgozom –, hogy lelkiismeretvizsgálatot tartsak. Mert könnyű a morálról beszélni, ám annál nehezebb követelményeit teljesíteni. Amikor egy cédulára elkezdtem vétéseimet felsorolni a magam számára, hamar a papír aljára jutottam, másikat kellett elővennem. Bizony van miért szégyenkeznem, s nagyon kérem, elégedjenek meg e szégyenkezés bevallásával, ne kívánják tőlem annak részletes, nyilvános felsorolását, mikor és hogyan vétettem a könyvtárosi etikai kódex ellen. Hogyan írtam fel egyenként, ki mit olvasott a zalaszentgróti Járási Könyvtárban, miért fogadtam el a bókaházi könyvtáros tudván tudott hamis statisztikai adatait, miért voltam kíváncsi arra, ki más érdeklődött rajtam kívül a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban a könyvtárosi etikai dokumentumok iránt, megbecsültem-e illően a társszakmákat és képviselőiket, úgy viselkedtem-e mindig nyilvános fórumokon, ahogy egy könyvtároshoz illik, megírtam-e a köszönőleveleket a könyvtárnak nyújtott ajándékokért, a kitüntetésemhez küldött gratulációkért, pályázatok elbírálásakor nem követtem-e személyes vonzalmaimat, miért mulasztottam el a lehetőségeket a nyelvtanulásra, doktorálásra, a számítógépes ismeretek elsajátítására: a sort még sokáig lehetne folytatni. Kérem, okuljanak az én hibáimból, és kövessék azok példáját, akik bizony nem közölték velem, hogy kik kölesönözték ki az etikai dokumentumokat, akik tudomásomra hozták, hogy a Der Spiegel első helyen olvasni nem a könyvtár vezetőinek a jussa, akik 1955-ben Sárvárról barátságból áthoztak Szentgrótra, hogy segítséget nyújtsanak a fiatal kollégáknak.

A könyvtári szolgálat minőségének biztosítása – ne feledjék, elsősorban morális kötelesség, és teljesítése erkölcsi elkötelezettség kérdése.

Papp István